

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА

ПРОГРАМА
атестаційного екзамену «Теорія та історія політики»
для студентів спеціальності 052 «Політологія»
освітня програма «Політологія»

Затверджено на засіданні Вченої ради
філософського факультету
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
протокол № 9 від 26 квітня 2024 р.

Голова Вченої ради філософського факультету

Іван КАРПЕНКО

Харків 2024

Програма складається з питань за базовими дисциплінами, які вивчалися протягом чотирьох років навчання, а також рекомендованої літератури.

Теоретико-методологічні засади політології.

1. Предмет політології.

Підходи до визначення предмету політології. Сутність, форми та основні парадигми, тенденції розвитку і функціонування політології, її місце та роль в житті суспільства.

Складові політичної науки: історія політичних учень, теорія політики, політична філософія, вчення про політичні інститути та процеси, теорія міжнародної політики, політична історія, політична соціологія, політична психологія, політична географія, політична антропологія.

2. Інструментарій політології.

Система категорій політології. Методи політології. Мова політичної науки. «Polity», «polісу», «polіtics». Функції політології: описова (дескриптивна), пояснювальна, інструментальна, інноваційна, прогностична, методологічна, світоглядна, політичної соціалізації, прикладна (управлінська), нормативна. Закони та закономірності політичної науки: основні, специфічні та одиничні.

Політика як соціальне явище. Суб'єкти політики.

1. Зміст і структура політичної сфери суспільства.

Сутність і основні визначення політики. Місце і роль політики в суспільстві, її види та детермінанти. Політика як теоретичне знання. Взаємозв'язок політики з іншими формами суспільної свідомості (філософією, мораллю, релігією, наукою).

Політика як форма діяльності з реалізації інтересів і потреб суб'єктів політики. Структура і функції політики. Межі розширення політики. Політична діяльність – загальна структура, форми, методи, основні етапи та різновиди. Політика як мистецтво можливого.

2. Соціальна орієнтація українського суспільства.

Особові, групові та корпоративні інтереси у політичному житті. Механізм впливу соціальних спільнот на політику в умовах незалежного розвитку України. Політичне життя сучасного українського суспільства.

3. Політика й сучасний розвиток українського суспільства.

Стадія внутрішньої боротьби застарілого з новим в українському суспільстві на рубежі ХХ-ХХІ ст. Демократичний транзит українського суспільства. Становлення суверенної української держави.

Історія західних політичних вчень

1. Політичні вчення античності

Політична теорія грецької демократії та її дилеми. Теорія „ідеальної держави“ і динаміки політичних форм Платона. Класифікація політичних режимів і концепція „змішаного державного устрою“ Аристотеля.. Розвиток ідеї „змішаного державного устрою“ і концепції республіки Полібієм і Цицероном..

2. Основні ідеї й особливості європейської середньовічної і ренесансної політичної думки

Середньовічні джерела сучасної демократії (У. Оккам, Марсилій Падуанський). Співвідношення світської і духовної влади. Ідея народного суверенітету у французьких юристів У.Оккама.. Політична теорія епохи Відродження. Флорентійська і Венеціанська моделі політичної демократії. Закони розвитку політичної сфери у Н.Макіавеллі. Виділення політики як особливої сфери діяльності і предмета спеціального аналізу, її секуляризація. „Державний інтерес“ і концептуалізація становлення національної держави (Ж. Боден).

3. Політична думка Нового часу

Проблеми співвідношення прав особистості, суспільства і держави (Т. Гоббс, Дж. Локк). Т. Гоббс: поняття „природний стан“, „природний розум“, „природний закон“, „суспільний договір“. Політичні вчення ідеологів французького просвітництва. Дискусія про поділ влади і „суспільний договір“: Ш.-Л. Монтеск'є (основні ідеї праці Монтеск'є „Про дух законів“). Критика Руссо понять „право“, „влада“, „воля“, „сила“, „тиранія“, „відчуження“, „війна“, „народ“, „договір“). Політичні ідеї Французької революції та їхня спадщина. Політична концепція „Федераліста“ і основні напрямки політичної думки в США в період боротьби за незалежність (Б. Франклін, Т. Пейн, Т. Джефферсон, А.Гамільтон, Дж. Адамс, Дж. Медісон).

4. Політичні теорії XIX століття

Народження політичної теорії консерватизму (Ж. де Местр, Е. Бьорк). Проблеми правової держави, моралі і громадянського суспільства в німецькому ідеалізмі (І. Кант, Г.В.Ф. Гегель) І. Кант: критична філософія Канта й основні світоглядні і методологічні установки „Метафізичних початків вчення про право“. Концепція правової справедливості. Г.В.Ф. Гегель: цивільне суспільство – система функціональних залежностей („державна нестатку“) і моральних обов'язків у рамках виробництва, обміну діяльністю, розподілу і споживання. Трансформація класичної ліберальної теорії. Проблеми стійкості демократії, співвідношення волі і демократії, захисту прав меншості і представницького правління (І. Бентам, Дж. Ст. Мілль, Б. Констан, А. Токвіль). Політичні альтернативи утопічного соціалізму і марксистської теорії.

5. Політична думка XX століття

Від „Реалістична“ наука про політику Г. Моска і В. Паретто. „Плебїсцитарна теорія демократії“ М. Вебера і криза класичної демократичної легітимності.). Народження американської політичної науки і її вплив на формування процесуальної теорії демократії. Процесуальна теорія демократії: В. Вільсон, А. Бентлі, Г. Лассуел, Д. Трумен. „Біхевіоралістська революція“ і її особливості. Конкурентна теорія демократії Й. Шумпетера. Концепція „політичного поля“ П. Бурдьє. Постмодерністські стратегії політичних досліджень (М. Фуко, Ж.Ф. Ліотар). Політична теорія „тотальної держави“ (Р. Міхельс і К. Шмітт). Концепція „системної теорії демократії“ Н. Лумана. Концепція „деліберативної демократії“ Ю. Хабермаса. Проблеми формування новітньої української політичної думки. Д. Чижевський, Ю. Охримович, І. Мірчук, І. Лисяк-Рудницький. Українська національна ідея та етапи її формування.

Політичні процеси та інститути.

1. Система детермінацій політичного процесу.

Поняття політичного процесу. Сутність та структура політичного процесу. Функціональний зміст політичного процесу, його основні стадії. Еволюційні та революційні процеси. Революція, реформа, повстання, бунт, заколот. Зміст та основні риси політичної діяльності. Класифікація основних учасників політичної діяльності.

2. Влада як суспільне явище. Влада і владні відносини у сучасному українському суспільстві.

Сутність влади: поняття влади, концепції влади, природа панування й підлеглості. Поняття ресурсів влади та їх типологія. Структура влади. Основні види влади: політична, економічна, духовна, інформаційна тощо. Соціальне призначення влади. Функції політичної влади. Принципи розподілу влади та її історичні форми. Поняття і типи легітимності влади. М.Вебер про три основні типи легітимності панування. Концептуальні моделі організації влади у сучасному суспільстві (теорія політичної модернізації, меритократії, світового уряду). Влада і владні відносини у сучасному українському суспільстві.

3. Політична система суспільства.

Політична система як механізм формування й функціонування влади у суспільстві, чинник стабілізації й розвитку політичного життя. Основні елементи політичної системи, її інституційна, інформаційно-комунікаційна і нормативно-регулятивна підсистеми. Місце і роль у політичній системі держави, політичних партій, ЗМІ, політичних асоціацій і об'єднань, різних політичних суб'єктів та їхні взаємовідносини. Функції політичної системи: визначення цілей, завдань, програми діяльності суспільства, мобілізація ресурсів на досягнення поставлених цілей, інтеграція всіх елементів суспільства. Типологія політичних систем. (Моделі політичної системи Г.Алмонда та Ж.Блонделя). Особливості політичної системи України.

4. Держава як основний інститут політичної системи.

Походження і сутність держави. Позакласовий, класовий та загальноцивілізаційний підходи до аналізу сутності, походження і призначення держави. Основні ознаки і функції держави. Форми правління та державного устрою. Державні інститути та органи. Класифікація органів державної влади. Проблема етатизації та деетатизації суспільного життя.. Конституція України про основні засади державності.

5. Правова, соціальна держава та громадянське суспільство.

Правова, соціальна держава: визначення, суть, основні ознаки. Поняття правової держави. Характерні риси правової держави. Соціальна держава.. Поняття «громадянське суспільство». Сучасні концепції громадянського суспільства. Головні інститути громадянського суспільства. Політичні структури громадянського суспільства.. Шляхи формування громадянського суспільства, правової, соціальної держави у суверенній Україні.

6. Політичні режими та устрої сучасної держави.

Поняття політичного режиму. Структура політичного режиму. Основні типи політичних режимів сучасності: тоталітарні, авторитарні, демократичні. Динаміка політичних режимів. Ознаки та різновиди тоталітарних політичних режимів. Особиста і «кланова» диктатура. Конкретно-історичні форми тоталітаризму: комунізм, фашизм, нацизм. Сутність та основні особливості неопатримоніалізму. Основні форми правління: монархія (абсолютна, конституційна, дуалістична) і республіка (парламентська, президентська, змішана): їх сутність і специфіка різновидів. Особливості основних форм територіального устрою: унітарна держава, федерація. Конфедерація як союз суверенних держав.

Парламент і парламентаризм. Структура парламентів. Функції парламентів (правотворча, законодавча, контрольна, установча, забезпечення гласності, легітимації).. Парламентаризм в Україні.

Інститут президентства. Сучасні моделі президентства. Повноваження президента. Відмінні ознаки президентської влади від парламентської. Система президентських виборів. Структура президентської влади в Україні.

7. Демократія: теорія і реальність.

Нормативний та описовий (описово-емпіричний) підходи до визначення демократії. Основні концепції демократії. Колективістська (тоталітарна), особистісна (ліберальна), плюралістична (теорія зацікавлених груп). Демократія як форма держави та як механізм політичної влади. Форми демократії: ідентитарна, плебісцитна, пряма і репрезентативна (представницька). Переваги та недоліки основних форм демократії.

8. Місцеве самоврядування: поняття, завдання і принципи організації.

Поняття місцевого самоврядування. Децентралізація керівництва в державі та завдання місцевого самоврядування. Основні ідеї Європейської хартії місцевого самоврядування.. Закон України про місцеве самоврядування. Адміністративно-територіальний поділ країн як просторова основа місцевого самоврядування.

9. Політична культура: свідомість, політична ідеологія.

Сутність, структура і функції політичної культури. Визначення та структура політичної культури. Місце і роль політичної культури. Політологічні концепції політичної культури. Місце і роль політичної культури в загальній системі культури і в політичному житті суспільства. Типи політичних культур. Характерні ознаки політичної культури сучасного політичного суспільства та проблема його формування. Політична культура українського суспільства.

10. Політичне лідерство і політичні еліти.

Лідерство та його специфіка у політичному аспекті. Ідеї лідерства в історії політичної думки. Об'єктивні та суб'єктивні сторони лідерства. Основні концепції політичного лідерства. Класифікація функцій та тенденції розвитку політичного лідерства. Теорія еліт Г. Моски, В. Парето, Р. Міхельса. Основні напрямки сучасних елітарних теорій: макіавеллістська школа, ціннісні теорії демократичного елітаризму, концепція плюралізму еліт, ліволіберальні концепції. Типологія еліт.. Політична еліта України: особливості рекрутування та етапи еволюції

11. Політичні конфлікти та кризи.

. Політичні інтереси як передумова виникнення конфліктів. Об'єкти і суб'єкти політичного конфлікту. Типологія політичних конфліктів. Причини порушення стабільності, виникнення напруженості й політичних конфліктів. Характеристика соціальної напруги та конфліктів у посттоталітарних державах.

12. Теорія партій та партійних систем.

Зародження теорії партій та партійних систем. Передумови виникнення й еволюції партій сучасного типу. Сутність і родові ознаки політичних партій. Функції партій і їхня роль у політичному процесі. Типологія політичних партій. Партійні системи та їх різновиди. Функції партійних систем. Структура партійних систем. Становлення багатопартійної системи в сучасній Україні.

13. Політичні спільноти.

Сутність групового підходу до вивчення політики. Поняття і функції груп інтересів. Типологія груп інтересів. Безпосереднє політичне представництво інтересів. Опосередковане політичне представництво інтересів. Групи тиску. Лобізм.

14. Суспільні (громадські) рухи та їх роль у сучасному суспільстві.

Громадське об'єднання: сутність, структура, типологія. Громадські рухи. Антивоєнні рухи сучасності. Екологічні рухи та їх політизація. Жіночий рух (неофемінізм). Молодіжний рух в Україні. Громадські рухи сучасності і політична влада.

ПИТАННЯ

Атестаційний екзаме н „Теорія та історія політики”

1. Наука про політику: категорії, закони, структура, особливості.
2. Методи політичної науки: перелік та конкретний зміст соціологічного, системного і позитивістського методів.
3. Структура науки про політику та взаємозв'язок між політичною філософією та політичною соціологією.
4. Політика як явище. Виникнення і природа політики. Сутність і основні визначення.
5. Зміст та еволюція поняття політичного.
6. Онтологічні, морфологічні та процесуальні властивості політики.
7. Структура і функції політики. Політика як мистецтво можливого.
8. Взаємодія політики та моралі.
9. Особистість як первинний суб'єкт та об'єкт політики (патерналістська, ліберальна та тоталітарна концепції).

10. Переосмислення поняття влади в античній політичній думці. Полісна демократія та її дилеми.
11. Теорія „ідеальної держави“ і динаміка політичних форм Платона.
12. Аристотель про походження, сутність держави та класифікацію її форм.
13. Ідея змішаного державного устрою у працях Полібія і Цицерона.
14. Культурно-цивілізаційні фактори європейського розвитку: демаркація сфер небесного і земного (Аврелій Августин і Фома Аквінський).
15. Середньовічні джерела сучасної демократії у творчості М. Падуанського.
16. Основні ідеї й особливості європейської середньовічної і ренесансної політичної думки: порівняльний аналіз.
17. Політичні ідеї епохи Відродження: основні вектори, завдання.
18. Н. Макіавеллі про політику та принципи політичної діяльності у роботі „Державець”.
19. Реформаційно-етична течія в українській політичній думці XVI-XVII століття (Х. Філалет, І. Вишенський, С. Оріховський).
20. Державець, суверенітет і концептуалізація становлення національної держави (Н. Макіавеллі, Ж. Боден, Т. Гоббс).
21. Політична теорія “Левіафана” Т. Гоббса.
22. Зародження класичного лібералізму в ідеях Дж. Локка.
23. Теорія розподілу влад та ідеї про дух народу та дух законів (Ш.-Л. Монтеск’є).
24. Радикально-демократична концепція влади Ж.-Ж.Руссо та її вплив на розвиток європейської політичної думки.
25. Політична концепція „Федераліста“ і основні напрямки політичної думки в США в період боротьби за незалежність (Б. Франклін, Т. Пейн, Т. Джефферсон, А.Гамільтон, Дж. Медісон).
26. Народження політичної теорії консерватизму (Ж. де Местр, Е. Бьорк).
27. Проблеми правової держави, моралі і громадянського суспільства в німецькому ідеалізмі (І. Кант, Г.В.Ф. Гегель).
28. Кирило-Мефодіївське братство та його ідеї державно-політичного устрою суспільства (М.Костомаров, В. Білозерський, П. Куліш, Т.Шевченко).
29. Марксистська політична парадигма: основні ідеї та еволюція.
30. Політичні альтернативи утопічного соціалізму і марксистської теорії.
31. Проблеми стійкості демократії, співвідношення свободи та рівності, захисту прав меншості і представницького правління (І. Бентам, Дж. Ст. Мілль, Б. Констан, А. де Токвіль).
32. Ідеї конституціоналізму, парламентаризму та федеративності у роботах М. Драгоманова.
33. Народницький напрямок в українській політичній думці (М.Грушевський, С. Шелухін, Р.Лащенко).
34. Національно-державницький напрямок в українській політичній думці (С. Дністрянський, В. Старосольський, О. Бочковський).
35. Консервативний напрямок в українській політичній думці (В. Липинський, С. Томашівський, В. Кучабський).
36. Теорія класократії В. Липинського. Основні методи організації розбудови держави в Україні.
37. Визначення базових понять політики М. Вебером: влада, панування, держава, політичний союз.
38. Три типи легітимного панування М. Вебера (традиційне, раціонально-бюрократичне, харизматичне).
39. Посткласична інтерпретація демократії М. Вебера.
40. Критика класичної теорії демократії Р. Міхельса.
41. Український інтегральний націоналізм (М.Міхновський, Д.Донцов).
42. Конкурентна теорія демократії Й. Шумпетера.
43. Генезис та етапи розвитку американської політичної науки.
44. Процесуальна теорія демократії: В. Вільсон, А. Бентлі, Г. Лассуел, Д. Трумен.
45. „Біхевіоралістська революція“ і її особливості.

46. Полеміка елітистів і плюралістів.
47. Плюралізм, поліархія і демократія в політичній теорії Р. Даля.
48. Концепція демократичного елітизму Дж. Сарторі.
49. Ідеологія лібералізму: основний зміст та еволюція.
50. Основні положення теорії Дж. Ролза.
51. Принциповий лібертаризм та “мінімальна держава” Р. Нозіка.
52. Агональний лібералізм Дж. Грея.
53. Неолібералізм (Ф. Гаск, М. Фрідман та ін.).
54. Концепція деліберативної демократії Ю. Габермаса.
55. Критика ліберального розуміння політичного у К. Шмітта.
56. Філософія політики Ж. Рансьєра. 10 тез про політику та критика сучасної демократії.
57. Агоністична теорія демократії Ш. Муффа.
58. Постмодерністські стратегії розуміння політичного (М.Фуко, А.Бадью, Дж. Агамбен, Ж.Дельоз).
59. Політичний процес: сутність, структура, функції.
60. Поняття влади: функції, структура, рівні та ресурси.
61. Сучасні теорії влади.
62. Політична система: структура, функції, основні підходи.
63. Типологія політичних систем.
64. Держава як основний інститут політичної системи: походження, сутність та функції.
65. Правова держава: основні ідеї та принципи, проблеми формування в Україні.
66. Декларація незалежності України (16 липня 1990 р. та 24 серпня 1991 р.): політологічний аналіз.
67. Політичний режим: поняття та типологія.
68. Демократія і тоталітаризм (Р. Арон, З. Бжезінський та ін.).
69. Форми правління і форми державного устрою.
70. Переваги та недоліки президентської та парламентської форми правління.
71. Парламент і парламентаризм. Структура, функції та повноваження парламентів.
72. Інститут президентства. Структура, функції, повноваження.
73. Особливості взаємодії гілок влади у політичній системі України. Конституційний принцип розподілу влади (ст. 6 Основного закону) та вітчизняна специфіка його реалізації.
74. Закони про Кабінет міністрів України: суперечливий характер змісту та впливу на сучасний політичний процес України.
75. Судова гілка влади в Україні: необхідність та шляхи реформування.
76. Історія конституційного процесу в Україні („Руська Правда”, Конституція. Пилипа Орлика, Конституційні документи УНР та ЗУНР, Конституція УРСР, Конституція України 1996 р.).
77. Багатоманітність тлумачення демократії. Нормативний та дескриптивний підходи до визначення демократії.
78. Основні концепції демократії. Переваги та недоліки основних форм демократії.
79. Демократія та суспільний розвиток (С. Ліпсет, А. Пшеворський, С. Гантингтон).
80. Теорія модернізації: походження, сутність, типологія.
81. Сучасна транзитологія та проблеми переходу від авторитаризму до демократії.
82. Трансформація політичних режимів у посткомуністичних суспільствах.
83. Неопатримоніальні метаморфози пострадянських політичних режимів.
84. “Кольорові революції” на пострадянському просторі: причини, механізми, наслідки.
85. Демократизація українського суспільства: проблеми та перспективи. Підходи до визначення політичного режиму України.
86. Громадянське суспільство: структура, роль та тенденції еволюції.
87. Шляхи та контрверзи становлення громадянського суспільства за умов сучасної української політ. практики. Проблеми формування середнього класу у незалежній Україні.
88. Структура, функції і типологія політичної культури.
89. Сучасні концепції політичної культури.

90. Політичний елітизм: сутність і генеза (В.Парето, Г. Моска, Р. Міхельс, М. Вебер).
91. Феномен лідерства у політиці в індивідуально-психологічному, соціально-психологічному і соціально-політичному аспектах.
92. Політична еліта в структурі радянської влади. Партократична теорія еліти. Культ особистості.
93. Політичні конфлікти: причини, механізми, типологія.
94. Місцеве самоврядування: поняття, завдання і принципи організації.
95. Проблеми реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою в Україні.
96. Політичне поле, символічний порядок, види капіталу та смисл політ. боротьби у П. Бурдьє.
97. Політичні партії: історичне походження, ознаки та функції в сучасних політ. системах.
98. Типологія партійних систем.
99. Групи інтересів: поняття, еволюція та функції. Групи тиску. Лобізм.
100. Формування багатопартійної системи в Україні: особливості, проблеми, тенденції еволюції.
101. Виборчі системи: основні різновиди, ефекти, механізми функціонування.
102. Еволюція виборчої системи в Україні та дебати щодо її удосконалення.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ

I. Підручники та посібники:

- Аналіз освітньої політики: теорія і практика управління на місцевому рівні: наук. посіб. / авт. кол. : В.Г. Базілюк, Т.Є. Бойченко, Л.М. Забродська [та ін.] ; Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти». К. : Вид-во ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2014.
- Визначення та вимірювання демократії / За ред. Д. Бітема; пер. з англ. Г. Хомечко. Львів : Літопис, 2005. 318 с.
- Габрієлян О. А. Предмет політичної науки // Політична наука: Методи досліджень: підручник за ред. О. А. Габрієляна. К. : ВЦ «Академія», 2012. 320 с.
- Горбатенко В. П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика. К.: Генеза, 2006. 400 с.
- Головатий М. Ф. Демократія: історія, теорія, практика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та аспірантів-політологів. Київ : ДП "Вид. дім "Персонал", 2018. 230 с.
- Демократія: від теорії до практики. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Видання друге, доповнене. К.: Міжнародна фундація виборчих систем. 2019. https://www.ifes.org/sites/default/files/ifes_ukraine_democracy_from_theory_to_practice_student_han_dbook_v1_ukr.pdf
- Крушинський, В. Манжола В., Андрущенко С., Галака С., Бордиловська О. Міжнародні відносини та світова політика. Підручник. Київ: Знання. 2014. 662 с
- Основи демократії: Навч. посібник для студентів вищих навч. Закладів за заг. ред. А.Колодій. К., 2002. 832 с.
- Парсонс, Вейн. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики: Пер. з англ. К.: Вид. дім. «Києво-Могилянська академія», 2006. 549 с.
- Передумови становлення інформаційного суспільства в Україні. О.Б. Баховець, Т.О. Грінченко, К. Д. Гуляєв [та ін.]. К.: Азимут-Україна, 2015. 287 с.
- Пірен М. І. Лідерство: сутність та реалізація в українському суспільстві : навч. посіб. К. : Університет «Україна», 2012. 232 с.
- Порівняльна політика. Основні політичні системи сучасного світу. заг. ред. В. Бакірова, М. Сазонова. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2008. 576 с.
- Рафальський О. О. Суспільна функція політичної науки та її роль на сучасному етапі розвитку України Вісник НАН України. 2016. № 5. С. 44-47. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2016_5_13

- Філософія політики: Підручнику Авт.-упоряд.: В. П. Андрущенко. К.: Знання України, 2003. 400 с. Гл. 1. Об'єкт філософії політики та її місце у системі політологічного знання. С. 13-21.
- Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посіб. Київ : Дипломатична академія України при МЗС України, 2018. 204 с.
- Шляхтун П. П. Політологія : історія та теорія : підручник. Київ : "Центр учбової літератури", 2019. 470 с.

II. Першоджерела з теорії та історії політики:

- Аджемоглу, Д. Робінсон. Дж. Чому нації занепадають. Походження влади, багатства і бідності. Київ: Наш формат. 2016. 440 с.
- Арендт Г. Джерела тоталітаризму. К: Дух і літера, 2005. 540 с.
- Арістотель. Політика. К.: Основи, 2000. 239 с. <http://litopys.org.ua/aristotle/arist.htm>
- Аррігі Дж. Довгий шлях у двадцяте століття : Гроші, влада і витоки нашого часу К.: Видавничий дім «Територія майбутнього», 2006. 472 с.
- Браун Т. Порівняльне дослідження двопалатної та однопалатної систем у федеративних і унітарних державах. Вісник Програми сприяння парламентам України, 1996. № 3.
- Вебер Макс. Покликання до політики. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. К., 1998. С. 173-191. <http://litopys.org.ua/weber/wbs08.htm>
- Гайск Ф. А. Право, законодавство і свобода. Нове визначення ліберальних принципів справедливості і політичної економії. Т. 1-3. К.: Аквілон-Прес, 2000. 312 с.
- Гантінгтон Семюел Ф. Три хвили демократизації. Демократія : антологія ; упоряд. О. Проценко. К. : Смолоскип, 2005. XXVLLI. 1108 с. (Політичні цінності) ; вип. 1. С. 574-582.
- Гоббс Т. Левіафан. К.: Дух і Літера, 2000. 606 с. <http://aps-m.org/wp-content/uploads/2017/03/%D0%B3%D0%BE%D0%B1%D0%B1%D1%81.pdf>
- Даль Р. Поліархія. Участь у політичному житті та опозиція; пер. з англ. О. Д. Білогорського. Харків : Каравела, 2002. 216 с.
- Декларація про державний суверенітет Україною Відомості Верховної Ради УРСР. 1990. № 31.
- Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036
- Загальна Декларація прав людини: прийнята ООН 10 грудня 1948 року. К., 1963.
- Кобець Ю. В., Мадрига Т. Б. Якість політичної еліти України в контексті демократичних перетворень. Прикарпатський вісник НТШ. Думка. 2019. № 4 (56). С. 70-80
- Козловець М. А. Політична еліта як суб'єкт державотворення в умовах трансформації українського суспільства Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2017. № 2 (33). С. 74-87
- Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. К., 1996.
- Мак'явеллі Н. Державець. Харків: Фоліо. 2019. 121 с.
- Маккейн Дж., Солтер М. Буремна хвиля. Добрі часи, праведні справи, великі битви та інші звияги. Переклад Я. Примаченко. Харків, Віват, 2020. 432 с.
- Мацієвський Ю., Кашинський О. Витоки популізму в Центрально-Східній Європі. Ідеологія і політика. 2017. №2(18). С.15-37 URL: <https://eprints.oa.edu.ua/6717/1/2.6.-UKR.-Matsiyevsky-and-Kashynsky-Final.pdf>
- Мейсон П. Посткапіталізм. Путівник у наше майбутнє. Київ: Наш формат. 2019. 360 с.
- Міль Дж. Належні функції представницьких органів. Політологічні читання. 1992. № 1. С. 210-219.
- Пейн Т. Права людини К., 2000. 205 с.
- Платон. Держава. К., 2000. 355 с.
- Почепцов Г. Пропаганда 2.0. Харків: Фоліо, 2018. 786 с.

- Теорія коаліційних урядів: світовий досвід та коаліційна практика. Політичні проблеми сучасної України: аналітичні доповіді Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. 600 с
- Фергюсон Н. Глобальний занепад. Як помирають інститути та економіки. Київ: Наш формат. 2020. 144 с.
- Флорида Р. Homo creativus. Як новий клас змінює світ. Київ: Наш формат. 2018. 432. 20.
- Фісун О. А. Античні витoki демократичної теорії: метаморфози полісу та парадокси архе // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2007. №796. Вип. 11. С. 6-14.
- Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії. Київ: Наш формат. 2019. 608 с.
- Carothers Th., Brown F. Z. Revitalizing Democracy Internationally. Carnegie Endowment for International Peace. Sept. 2020. Issue 1. URL: <https://carnegieendowment.org/2020/09/09/revitalizing-democracy-internationally-nub-82502>
- Frye T. Presidents, Parliaments, and Democracy: Insights from the Post-Communist World // The architecture of democracy: constitutional design, conflict management, and democracy / edited by Andrew Reynolds. Oxford; New York: Oxford University Press, 2002. 507p. P. 81 – 103.
- Inglehart, R., C. Haerpfer, A. Moreno, C. Welzel, K. Kizilova, J. Diez-Medrano, M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin & B. Puranen et al. (eds.). 2020. World Values Survey: Round Seven- Country-Pooled Datafile Version. URL: www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp.
- International Organisation for Peacebuilding. Effective advising in statebuilding and peacebuilding contexts - how public participation and citizen engagement. Geneva: Interpeace-IPAT. 2015.
- Nations in Transit-2022. From Democratic Decline to Authoritarian Aggression. Freedom House. 2022. URL: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2022/from-democratic-decline-to-authoritarian-aggression>
- The Millennium Development Goals Report 2015. United Nations Organization. 2015. URL: [https://www.un.org/millenniumgoals/2015 MDG Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(Jul%20 15\) pdf](https://www.un.org/millenniumgoals/2015%20MDG%20Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(Jul%2015)%20.pdf)
- The Sustainable Development Goals Report 2020. United Nations Organization. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2020.pdf>
- World Economic Forum. The global risks report (13th Ed). Switzerland. Geneva. 2018. URL: [http://www3.weforum.org/docs/ WEF_GRR18_Report.pdf](http://www3.weforum.org/docs/WEF_GRR18_Report.pdf)

Офіційні сайти державних органів влади в Україні

- <http://www.president.gov.ua> - Офіційне Інтернет-представництво Президента України
<http://rada.gov.ua> - Офіційне Інтернет-представництво Верховної Ради України
<http://www.kmu.gov.ua> - Урядовий портал
<http://www.mfa.gov.ua> - Офіційне Інтернет-представництво Міністерства закордонних справ України

Офіційні сайти міжнародних організацій і об'єднань

- [http:// www.un.org](http://www.un.org) - Офіційне Інтернет-представництво ООН
[http:// www.nato.int](http://www.nato.int) - Офіційне Інтернет-представництво НАТО
<http://hub.coe.int> - Офіційне Інтернет-представництво Ради Європи
<http://www.osce.org> - Офіційне Інтернет-представництво Організації з безпеки і співробітництва в Європі
<http://www.imf> - Офіційне Інтернет-представництво Міжнародного валютного фонду
<https://www.wto.org/> - Офіційне Інтернет-представництво Світової Організації Торгівлі
<http://data.worldbank.org/> - Офіційне Інтернет-представництво Світового Банку
<http://www.oecd.org> - Офіційне Інтернет-представництво Організації з економічного співробітництва та розвитку
<http://www.clubofrome.org> - Офіційне Інтернет-представництво Римського клубу

Сайти науково-дослідних установ і аналітичних центрів

<http://www.niss.gov.ua> - Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України
<http://www.uiip.org.ua> - Український інститут міжнародної політики
<http://iwp.org.ua/ukr/> - Інститут світової політики
<http://www.ier.com.ua> - Інститут економічних досліджень та політичних консультацій
<http://csis.org> - Centre for Strategic and International Studies
<http://www.chathamhouse.org.uk> - Royal Institute of International Affairs (Chatham House)

Сайти наукових видань з політології

<http://www.grani.org.ua> – Науково-теоретичний і громадсько-політичний Альманах «Грані»
<http://www.gileya.org> – Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник»
<http://politicus.od.ua> – Науковий журнал «Politicus»
<http://www.foreignaffairs.com> - «Foreign Affairs»
<http://jia.sipa.columbia.edu> - Journal of International Affairs
<http://www.princeton.edu/jpia> -Journal of Public and International Affairs
<http://jwsr.ucr.edu/index.php> -Journal of World Systems Research
<http://www.pewresearch.org> - PewResearchCenter
<http://www.worldvaluessurvey.org> - World Values Survey
<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm> - Eurobarometer

Зразок білету атестаційного екзамену

1. Конкурентна теорія демократії Й. Шумпетера.
2. Поняття влади: функції, структура, рівні та ресурси
3. Теорія модернізації: походження, сутність, типологія.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Основними критеріями оцінювання є:

- знання та використання політологічних першоджерел, різних теоретичних та наукових підходів, парадигм політичної науки для аналізу актуальних проблем політики та влади;
- знання фактографічного матеріалу політичної історії та сучасного політичного процесу, політичної антропології, політичної культури, політичної філософії, політичної політології, геополітики, політичного аналізу та політичного прогнозування;
- повнота відповіді, використання вітчизняної й іноземної фахової літератури для висвітлення екзаменаційних питань;
- творчий характер аналізу й узагальнення різних теоретико-методологічних підходів, фактичних даних на основі сучасних методів і наукових досягнень;
- навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу, формулювання власних висновків;
- уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань сучасної політології, міжнародної та вітчизняної політичної практики; уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами.

Екзаменаційний білет складається з трьох питань, які охоплюють теоретичний матеріал з політологічного загалу. Кожне питання оцінюється за такою системою балів:

100-80 балів	студент продемонстрував глибоке знання змісту екзаменаційного питання, вільне оперування політологічним категоріальним апаратом, провів змістовний політологічний аналіз означеної проблеми; глибоко і всебічно висвітлені знання з історії політичної думки, основних положень політологічних першоджерел та рекомендованої літератури;
---------------------	--

	<p>відповідь повністю репрезентує певну політологічну проблему, опираючись на вітчизняну та іноземну фахову літературу;</p> <p>здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики, представлено самостійне та обґрунтоване бачення її сутності як творче переосмислення набутих знань;</p> <p>відповідь побудована лаконічно, чітко, логічно та послідовно з формулюванням власних висновків;</p> <p>відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми, критичний їх аналіз;</p> <p>відповідь написана грамотно та демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок</p>
79-60 балів	<p>студент продемонстрував знання змісту екзаменаційного питання, оперування основними політологічними категоріями, аргументовано виклав означену проблему;</p> <p>в цілому висвітлено знання з історії політичної думки, основних положень політологічних першоджерел та рекомендованої літератури;</p> <p>відповідь репрезентує певну політологічну проблему, але посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу не є достатніми;</p> <p>здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики, представлено самостійне бачення її сутності;</p> <p>відповідь побудована лаконічно та послідовно, проте допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки не завжди обґрунтовані;</p> <p>відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми;</p> <p>відповідь написана грамотно з використанням політологічної фахової лексики.</p>
59-40 балів	<p>студент продемонстрував певне знання змісту екзаменаційного питання, виклавши основні положення означеної проблеми;</p> <p>висвітлені знання з історії політичної думки, основних положень політологічних першоджерел та рекомендованої літератури є фрагментарними та не завжди точними;</p> <p>відповідь побудована навколо певної політологічної проблеми, але посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу майже відсутні;</p> <p>здійснено поверхневий аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;</p> <p>відповідь є недостатньо послідовною, допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки відсутні;</p> <p>відповідь, в цілому, написана грамотно.</p>
39-20 балів	<p>студент продемонстрував роздуми з екзаменаційного питання, відсутність знань основних політологічних категорій;</p> <p>відповідь містить певні уявлення з історії політичної думки, основних положень політологічних першоджерел та рекомендованої літератури;</p> <p>посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу відсутні;</p> <p>відсутній аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;</p> <p>відповідь є фрагментарною, допущені значні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки відсутні;</p> <p>відповідь написана з помилками.</p>
19-1 балів	<p>студент продемонстрував відсутність знань з екзаменаційного питання, основних політологічних категорій;</p> <p>відповідь містить певні уявлення з історії політичної думки, основних положень політологічних першоджерел та рекомендованої літератури;</p>

	посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу відсутні; відсутній аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики; відповідь є фрагментарною, відсутні логіка викладу матеріалу та власні висновки; відповідь написана з багатьма помилками.
0 балів	відповідь відсутня

При визначенні оцінки з атестаційного екзамену підсумовується загальна кількість балів, отриманих студентом за відповіді на три питання екзаменаційного білету та ділиться на кількість питань. Таким чином визначається середній бал за відповідь за 100-бальною шкалою